

КОХЛЕАР ИМПЛАНТЛИ О'QUVCHILARNI NUTQINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI

Kimyo xalqoro unversiteti

Logopediya yo'nalishi MSPD-IU talabasi

Aripova Nodira Shuxratovna

Annotatsiya: Ushbu maqola koхlear implantli o'quvchilarning nutqini rivojlantirish asoslariga bag'ishlangan. Koхlear implant, eshitish imkoniyati cheklangan yoki yo'qolgan bolalarga eshitish qobiliyatini tiklashda samarali vosita bo'lib, nutqni rivojlantirish jarayonini hamda bolaning ijtimoiy va psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada koхlear implant o'rnatilgan bolalar uchun nutq rivojlanishi jarayonida qo'llaniladigan metodlar, pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalar, shu jumladan, logopedik yordam, multimediya vositalari, sensorli o'yinlar va interaktiv ilovalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Koхlear implant, logopedik yordam, nutqni rivojlantirish metodlari, sensorli o'yinlar, interaktiv ilovalar, multimediya vositalari, nutq terapiyasi, ijtimoiy muloqot, innovatsion texnologiyalar

Аннотация: В статье рассматриваются основы развития речи у детей с кохлеарными имплантами. Кохлеарные импланты являются эффективным средством восстановления слуха у детей с нарушениями слуха или его отсутствием, а также играют важную роль в развитии речи и поддержке социального и психологического роста ребенка. В статье анализируются методы, педагогические подходы и современные технологии, используемые в процессе развития речи у детей с кохлеарными имплантами, такие как логопедическая помощь, мультимедийные средства, сенсорные игры и интерактивные приложения.

Ключевые слова: кохлеарный имплант, логопедическое сопровождение, методы развития речи, сенсорные игры, интерактивные приложения, мультимедийные средства, логопедия, социальная коммуникация, инновационные технологии.

Abstract: This article is dedicated to the principles of speech development in children with cochlear implants. Cochlear implants serve as an effective tool for restoring hearing ability in children with hearing loss or limitations, while also supporting the development of speech, as well as the child's social and psychological growth. The article explores the methods, pedagogical approaches, and modern technologies used in the process of speech development for children with cochlear implants, including speech therapy, multimedia tools, sensory games, and interactive applications.

Keywords: cochlear implant, speech therapy support, methods of speech development, sensory games, interactive applications, multimedia, speech therapy, social communication, innovative technologies.

Koxlear implantlar (KI) – eshitish qobiliyati past yoki yo'q bolalar uchun mo'ljallangan innovatsion texnologiya bo'lib, ular orqali bolaning tashqi muhit bilan muloqoti yaxshilanadi. Koxlear implant, asosan, ovoz signalini to'g'ridan-to'g'ri ichki quloqqa uzatadi va shu orqali bolaning eshitish imkoniyatlarini tiklashga yordam beradi. Biroq, bu texnologiyaning samarali ishlashi uchun kerakli reabilitatsiya va nutq rivojlanishiga oid maxsus metodlar talab qilinadi. Koxlear implantli bolalarda nutqni rivojlantirish, o'qish, yozish va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni o'ziga xos bo'lib, ko'plab innovatsion usullarni o'z ichiga oladi.

Koxlear implant (KI) yordamida eshitish imkoniyatini tiklash, nutq rivojlanishida kechikish bo'lgan bolalarda yangi imkoniyatlar yaratadi. Koxlear implantlar, eshitish qobiliyati jiddiy pasaygan yoki butunlay yo'qolgan bolalarga ovoz signalini to'g'ridan-to'g'ri ichki quloqqa uzatib, ular uchun eshitish imkoniyatini tiklaydi. Biroq, implantni o'rnatishning o'zi nutq rivojlanishini avtomatik ravishda ta'minlamaydi. Nutqni rivojlantirish uchun ko'plab olimlar va mutaxassislar

o'zlarining ilmiy fikrlarini bildirganlar, va bu fikrlar zamonaviy pedagogika va reabilitatsiya usullarining samaradorligini ta'kidlaydi.

Koxlear implantlar (KI) yordamida eshitish qobiliyati yo'qolgan bolalarda nutq rivojlanishini ta'minlash uchun samarali pedagogik yondashuvlar va maxsus metodlar zarur. O'zbek olimlari koxlear implantli bolalar uchun nutq rivojlantirishning ko'plab innovatsion usullarini ishlab chiqqan va amaliyotda qo'llashga harakat qilmoqdalar. Quyida ba'zi olimlarining koxlear implantli bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha fikrlarini keltiramiz:

Prof. Dr. Ching o'zining ilmiy ishlarida koxlear implantlar yordamida bolalarning nutq va til ko'nikmalarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llashning muhimligini ta'kidladi. U, multimediya va interaktiv ilovalar orqali nutqni rivojlantirishning samaradorligini o'rganib chiqdi. Uning fikriga ko'ra, vizual va sensorli materiallar bolalar uchun nutqni eshitish va o'zlashtirishni osonlashtiradi, shu bilan birga, bolalar ko'proq motivatsiya topadilar va nutqni yaxshilashda faol ishtirok etadilar. U innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, ijtimoiy muloqotga qo'shish va nutq ko'nikmalarini kengaytirish mumkinligini ta'kidlaydi.

Tursunov Z. o'zining ilmiy ishlarida, koxlear implant o'rnatilgan bolalarda nutqni rivojlantirishda samarali metodlarning bir qatorini tahlil qilgan. Uning fikricha, koxlear implantli bolalar uchun logopedik terapiya muhim bo'lib, bu terapiyada nafaqat talaffuz, balki so'z boyligini oshirish, grammatika va sintaksisni o'rganish ham ahamiyatli. U shuningdek, bolalarga nutqni anglash va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun guruhli mashg'ulotlar va o'yin terapiyasining samarali ekanligini ta'kidladi. Tursunov, shuningdek, nutqni rivojlantirishda bolaning emotsional holatini inobatga olish kerakligini va emotsional qo'llab-quvvatlashning nutq rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini aytgan.

Tajibayeva N. koxlear implantli bolalar uchun logopedik yordamning zarurligini va nutq rivojlanishida integratsion yondashuvlarning ahamiyatini ta'kidladi. Uning fikricha, logopedik yordamda nutqni rivojlantirishning barcha aspektlarini (so'z

boyliqi, grammatika, talaffuz, va ijtimoiy muloqot) birlashtirgan kompleks yondashuvlar samarali bo'ladi.

Koxlear implant, eshitish qobiliyatini tiklash orqali bolalarda nutqni rivojlantirish uchun imkoniyat yaratadi. Koxlear implant o'zining texnik imkoniyatlari bilan bolaga ovoz signalini eshitish, shakllantirish va talaffuz qilish imkonini beradi. Biroq, implantning samarali ishlashi uchun unga o'rgatiladigan bolalar maxsus reabilitatsiya va nutq o'qitish tizimiga muhtoj.

Koxlear implantni o'rnatish jarayoni boshlangandan so'ng, bolalar nafaqat eshitishni, balki nutqni anglash va ifodalashni ham o'rganishlari kerak. Eshitish qobiliyati tiklanganidan keyin, ularning nutqi to'g'ri shakllanishi uchun vaqt, izchil mashqlar va individual yondashuvlar talab etiladi.

Koxlear implantli bolalarda nutqni rivojlantirish metodlari

1. Eshitish va nutqni o'rgatish texnologiyalari:

Koxlear implantli bolalar uchun ovozli materiallar va multimediya vositalaridan foydalanish samarali natijalar beradi. Bunday vositalar bolalarga nutqni aniq va to'g'ri talaffuz qilish, so'zlarni eshitish va anglashni o'rganish imkoniyatini yaratadi. Interaktiv ilovalar va audio-vizual materiallar bolalar uchun qiziqarli va samarali o'quv jarayonini ta'minlaydi.

2. Logopediya va nutq terapiyasi:

Nutqni rivojlantirish jarayonida logopedik terapiya muhim o'rin tutadi. Logopedlar koxlear implantli bolalar bilan ishlashda, ularning individual ehtiyojlariga qarab, talaffuz, grammatik ko'nikmalar, so'z boyligini oshirish va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunda bolalar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot o'rnatish, ularning nutqini faol ravishda to'g'rilash va yangi so'zlarni o'rganishga rag'batlantirish muhimdir.

3. Erta boshlash va intensiv treninglar:

Nutqni rivojlantirish jarayonida eng muhim faktorlardan biri bu erta boshlashdir. Implantni o'rnatishdan so'ng, imkon qadar tezroq nutqni rivojlantirish kurslariga yozilish va muntazam mashqlar o'tkazish bolalarga nutq ko'nikmalarini tezroq

rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, o'qitish jarayoni davomida bolaning yoshi, implantdan foydalangan vaqti, shuningdek, ularning motivatsiyasi katta ahamiyatga ega.

4. Ijtimoiy muloqot va guruhli mashg'ulotlar:

Koxlear implantli bolalar uchun ijtimoiy muloqotni rivojlantirish juda muhimdir. Guruhli mashg'ulotlar, rolli o'yinlar va boshqa ijtimoiy faoliyatlar bolalar uchun o'z nutqini ishlab chiqish, jamiyatda o'zini erkin va ishonch bilan ifodalash imkonini beradi. Bolalar bir-biri bilan o'z fikrlarini almashish, o'z tajribalarini tushuntirish orqali nutqni rivojlantiradilar.

5. Sensorli va vizual yordam:

Koxlear implantlar bilan ishlovchi mutaxassislar ko'pincha sensorli yondashuvlardan foydalanadilar. Masalan, ko'rish, eshitish va tegish orqali nutqni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydigan mashqlar bolalarga eng yaxshi tarzda o'zlarini ifodalashga yordam beradi. Sensorli o'yinlar, tasvirlar va harakatlar orqali bolalar yangi so'zlarni va iboralarni o'rganishga qiziqish bilan yondashadilar.

Koxlear implantli o'quvchilarning nutqini rivojlantirishda samarali metodlarning ahamiyati

Koxlear implantli o'quvchilarning nutqini rivojlantirishda samarali metodlar va innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishi nafaqat nutq ko'nikmalarini, balki ijtimoiy va emotsional rivojlanishni ham rag'batlantiradi. Nutq rivojlanishi jarayonida erishilgan muvaffaqiyatlar bolaning o'zini tutish, jamiyatda faollik ko'rsatish va o'z fikrini ifodalashda ishonchni oshiradi. Shu bilan birga, nutqni rivojlantirish orqali bolalarning umumiy intellektual va psixologik salomatligi ham yaxshilanadi.

Koxlear implantli o'quvchilarning nutqini rivojlantirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, nafaqat eshitish imkoniyatlarini tiklash, balki bolalarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Koxlear implant yordamida eshitish qobiliyati tiklangan bolalar uchun nutqni rivojlantirishda maxsus pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim rol o'ynaydi.

Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun erta yoshda implant o'rnatish, shuningdek, intensiv logopedik terapiya va ijtimoiy muloqot faoliyatlari zarur.

Koxlear implantli o'quvchilarning nutqini rivojlantirish uchun samarali metodlar va zamonaviy texnologiyalarni birlashtirish zarur. Nutqni rivojlantirish jarayonida erta logopedik yordam, guruhli mashg'ulotlar, sensorli va vizual texnologiyalar, shuningdek, ota-onalar va o'qituvchilarning faolligi muhim omillardir. Koxlear implant bolalarga eshitish qobiliyatini qaytarish bilan birga, ularning nutqni to'g'ri rivojlantirishlariga imkon yaratadi, ammo bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun uzluksiz pedagogik qo'llab-quvvatlash va maxsus reabilitatsiya dasturlarini tatbiq etish lozim. Shu tarzda, bolaning nutq va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda koxlear implantlar samarali vosita bo'lib, kelajakda jamiyatda faol ishtirok etishlariga yordam beradi.

Koxlear implantli o'quvchilarning nutqini rivojlantirish uchun maxsus yondashuvlar va metodlarni qo'llash zarurati mavjud. Eshitish va nutqni rivojlantirishning innovatsion usullari, logopedik yordam, ijtimoiy muloqot va sensorli texnologiyalar orqali bolalar tezda rivojlanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Erta boshlash, intensiv mashqlar va individual yondashuvlar bolalar uchun eng samarali natijalarni beradi. Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalar uchun bu metodlar nafaqat nutq, balki ularning ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tursunov Z. Koxlear implantlar va nutq terapiyasi: O'zbekistonda amaliyot. Tashkent: Fan va texnologiya.
2. Xushvaqtova M. Sensorli va vizual texnologiyalar yordamida koxlear implantli bolalarda nutqni rivojlantirish. Tashkent: Ta'lim innovatsiyalari.
3. G'afurova F. Kochlear implant va nutq rivojlanishi: Pedagogik yondashuvlar. Tashkent: Ta'lim va texnologiya.
4. Smith D. The role of early intervention in cochlear implantation and speech development. Journal of Audiology and Speech Therapy, 25(3), 112-125.

5. Khodjaeva O. Innovatsion texnologiyalar va koxlear implantli bolalarda nutqni rivojlantirish. Tashkent: Innovatsiya va ta'lim.